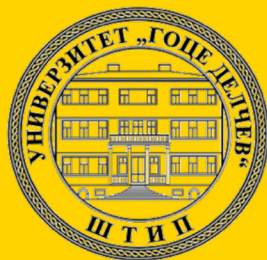
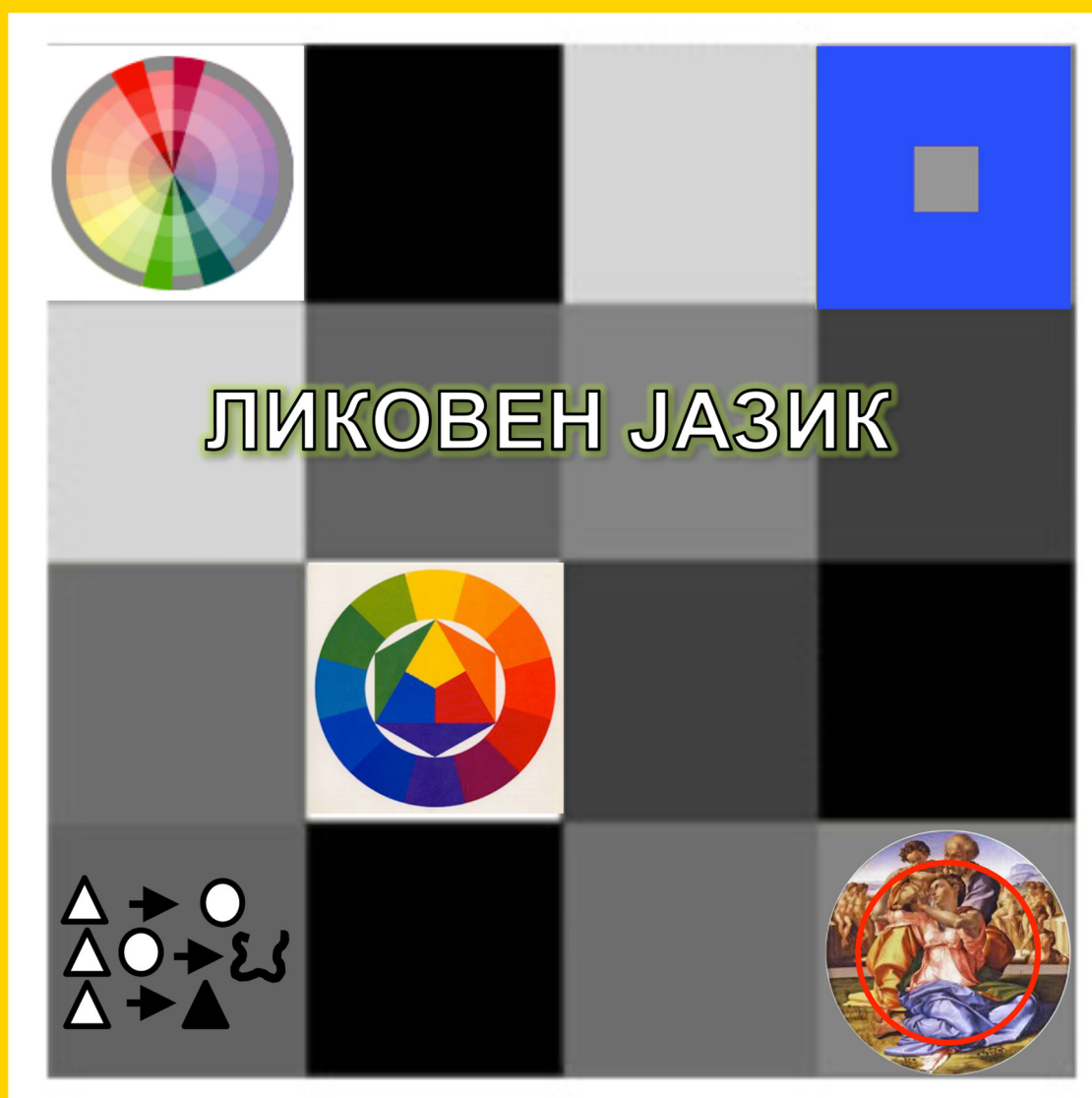

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” – ШТИП

ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

Никола Смилков

Штип
2015

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ ВО ШТИП

Никола Смилков

ЛИКОВЕН ЈАЗИК

Штип, 2015

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ ВО ШТИП

Никола Смилков

ЛИКОВЕН ЈАЗИК

Автор:

Проф. д-р Никола Смилков

**НАСЛОВ НА ПУБЛИКАЦИЈАТА
ЛИКОВЕН ЈАЗИК**

Рецензенти:

Проф. д-р Фехим Хусковиќ
Проф. д-р Снежана Јованова-Митковска

Лектор:

Весна Ристова

Издавач:

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

7.01(035)

СМИЛКОВ, Никола

Ликовен јазик [Електронски извор] / Никола Смилков. - Текст,
илустр.. - Штип : Универзитет "Гоце Делчев", 2015

Начин на пристап (URL): <http://e-lib.ugd.edu.mk/naslovna.php> -

Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 27.01.2015. -
Ликовен речник: стр. 74-77. - Библиографија: стр. 78-79

ISBN 978-608-244-146-7

а) Ликовна уметност - Основи - Прирачници
COBISS.MK-ID 97855242

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП

ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

Проф. д-р Никола Смилков

ЛИКОВЕН ЈАЗИК

Штип, 2015

ПРЕДГОВОР

Овој учебник е наменет за студентите од наставничките факултети, како корисна литература за личен и професионален развој во областа на ликовната уметност и култура. Ликовното образование се темели на ликовниот јазик, кој е основно средство за изразување во ликовната уметност. Познавањето на ликовниот јазик и вклучувањето на истиот во наставата, е неопходен предуслов за успешно пренесување на ликовната култура на младите генерации. Учебникот опфаќа опис на основните сегменти на ликовниот јазик, ликовните елементи: точка, линија, насока, големина, форма градација, боја, тон, текстура и простор, кои заедно со ликовните принципи: контраст, хармонија, градација, пропорција, ритам, единство, движење и композиција учествуваат во креирањето на едно ликовно дело. Како дополнување на материјалот, даден е и ликовен речник, кој содржи некои од најчесто користените изрази во ликовната уметност. Се надевам дека овој материјал ќе обезбеди основа за градење на комплетни воспитувачи и наставници, кои активно ќе можат да се вклучат во наставниот процес од областа на ликовното воспитување и методиката, а познавањето на ликовниот јазик ќе ја олесни работата со учениците, но и ќе ја подобри способноста за критичко набљудување на ликовни дела.

Авторот

СОДРЖИНА

1. ВОВЕД	9
2. ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ	10
2.1. Точка	11
2.1.1. Точка-галерија	12
2.2. Линија	13
2.2.1 Линија-галерија.....	16
2.3 Насока.....	17
2.3.1 Насока-галерија.....	19
2.4 Големина.....	20
2.4.1 Големина-галерија.....	21
2.5 Површина.....	22
2.5.1 Текстура.....	22
2.5.2 Фактура.....	22
2.5.3 Површина-галерија.....	24
2.6 Форма.....	25
2.6.1 Форма во вајарство.....	26
2.6.2 Мобил.....	29
2.6.3 Форма-галерија.....	30
2.7 Боја.....	31
2.7.1 Делување на бојата во меѓусебниот однос на бои- активизација на бојата..34	
2.7.2 Боја-галерија.....	37
2.8 Тон.....	38
2.8.1 Тон-галерија.....	40
2.9 Простор.....	41
2.9.1 Простор-галерија.....	42
3. ЛИКОВНИ ПРИНЦИПИ	43
3.1. Контраст.....	43
3.1.1. Контраст–галерија	44
3.2. Градација.....	46
3.2.1. Градација-галерија.....	48
3.3 Хармонија.....	49
3.3.1. Хармонија-галерија.....	51
3.4 Рамнотежа.....	52
3.4.1. Рамнотежа-галерија.....	55
3.5 Ритам.....	56
3.5.1. Ритам-галерија.....	59

3.6	Пропорција.....	60
3.6.1.	Пропорција-галерија.....	61
3.7	Единство.....	62
3.7.1.	Единство – галерија.....	63
3.8	Движење.....	67
3.8.1.	Движење-галерија.....	70
3.9	Композиција.....	71
3.9.1.	Композиција-галерија.....	72
4.	ЛИКОВЕН РЕЧНИК.....	79
5.	ЛИТЕРАТУРА.....	83

1. ВОВЕД

Ликовната уметност е сублимант на одделни ликовни дисциплини кои меѓусебно се разликуваат по медиумот на изразување. Ликовниот уметник користејќи го ликовниот јазик, преку ликовната уметност пренесува порака на дводимензионална површина или во реалниот простор. Ликовниот јазик може да се пренесе на дводимензионалната површина преку линијата, бојата, а во реалниот простор преку формата и релјефот. Според медиумот и начинот на изразување, ликовната уметност може да се подели на:

- сликарство
- вајарство
- графика
- цртеж
- применета уметност
- архитектура
- урбанизам и
- визуелни медиуми.

Исконска е потребата на човекот за ликовно творештво на перцепираните случувања, магичноста фантазијата. До ден-денешен се восхитуваме на прекрасните претстави на делата настанати низ историјата, почнувајќи од пештерските цртежи, преку праисториските градби и скулптуралните и сликарски решенија. Во настанувањето на овие творби, голема улога имаат и владетелите, кои за забележување на нивното постоење нарачувале уметнички дела. Сепак, за разлика од уметноста во минатото, во современата уметност уметникот самостојно истражува и не може да се забележи единствена стилска определеност, како обележје на денешнината.

Слика 1. Пештерски цртеж на бик. Пештера Алтамира, Шпанија.

2. ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

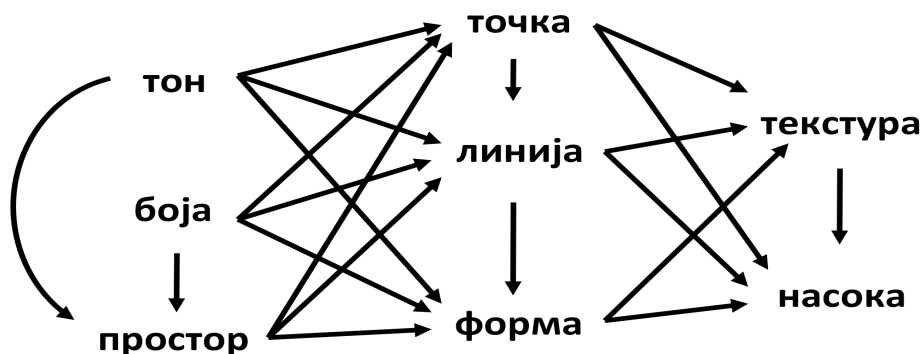
Ликовната уметност е начин на разбирање, систем на симболи со кои уметникот се изразува, соопштува и ги пренесува своите мисли, чувства и емоции за она што гледа и го забележува за другите. Обликувајќи ја ликовната порака, уметникот комуницира со ликовен говор. Ликовниот јазик се создава со цртање, сликање, моделирање, користејќи притоа определени принципи на градење/создавање на ликовното дело. Служејќи се со ликовниот говор, уметникот гради структура на ликовното дело, преку кое се воспоставува врска со реципиентот-гледачот. Реципиентот ја прима пораката преку ликовните знаци.

Ликовниот текст го сочинуваат ликовните елементи: точка, линија, насока, големина, боја, тон, форма, простор, но и начинот на кој истите се организираат и ја креираат ликовната целина. Ликовните елементи претставуваат средство за прикажување на обликот на реалниот свет и средство за изразување на внатрешниот ликовен став на уметникот кон светот кој го опкружува.

точка	линија	насока	боја	тон	текстура	форма	простор
							

Слика 2. Ликовни елементи.

Ако уметникот или поединецот има желба да ја открие пораката во ликовното дело, мора да го познава ликовниот јазик, законитостите за нивно распоредување и начинот на градење на формите. Одредените замисли или мотиви, без оглед на нивната вредност, не може да се реализираат без примена на ликовните елементи.

Слика 3. Односи меѓу ликовните елементи

2.1. Точка

Во уметноста, точката претставува дамка, толку мала што иако може да се види нејзината форма, истата не може јасно да се разликува. Збирот на точки од светлина, сенка и боја го прават најголемиот дел од нашата визуелна околина, некогаш поединечно, но најчесто во групи, создавајќи притоа текстури и шеми. Еден објект се гледа како точка или како форма, зависно од неговата големина и начинот на кој се набљудува.

Секој знак, секоја интервенција на уметникот/поединецот на бела површина е случување кое вознемирува и кое дава одредена порака. Во прв ред, се работи за оптички појави како резултат на односот на белата површина и темниот контраст.

Кругови, Василиј Кандински

Како што веќе спомнавме, точката во графичка смисла претставува најмал знак. Но, таа е воедно и темел на ликовната и оптичката вредност. Со точката можеме да се гради-создава, но може и да се постигнат варијации. Точките меѓусебно можат да се комбинираат. Можат да се поставуваат хоризонтално, вертикално, кружно, дијагонално или слободно, или по површината да се распоредуваат неправилно или слободно. Така, со поставувањето на точките збирно или расфрлано на плохата (површината), се постигнуваат темни или светли тонски вредности. На пример, со поставување на густ низ, се добиваат потемни површини, а со расфрлање на точките се добиваат светли тонски вредности или светли делови на површината. На тој начин се создава визуелен волумен или графичка модулација.

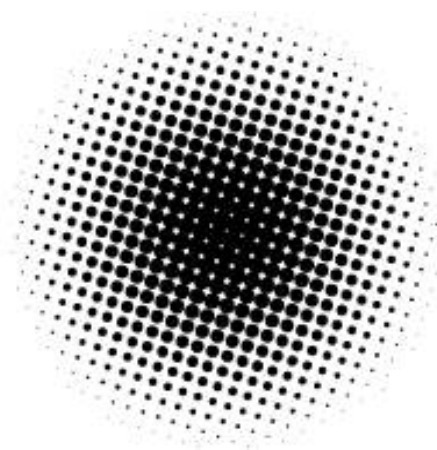
Со цртањето на точки во боја и ниво мешање се добива оптичко мешање на боите. Истовремено, со соодветно позиционирање на точките, може да се постигнат и различни цртачки и сликарски текстури, но и текстура на различни предмети (пр. структура на песок, зрнести фасади, и сл.)

2.1.1. Точка-галерија

Модели, Жорж Сера

Точка, Компјутерска илустрација

Портрет, Роберт Делони

2.2. Линија

Во природата, линијата се среќава во микросветот или ја гледаме во форма на пајакова мрежа, влакно од коса, итн. Во просторот околу нас, линијата се јавува и како илузија, на пример при сечење или преклопување на две површини, или како граница на некоја форма или облик. Линијата исто така можеме да ја видиме во трагата која ја остава авионот при своето движење, скијањето на снег, итн. Дадените примери покажуваат дека линијата во природата е видлива и како дводимензионален, но и како тродимензионален елемент.

Слика 3. Линија во природата.

Линијата се создава и со движење на точката. Всушност, таа го означува движењето на точката на определена површина или во определен простор. Линијата е црта односно трага на подлогата, настаната со потегот на молив, перце (туш), креда, јаглен, итн. Постојат многу различни видови на линии. Истите можат да се поделат врз основа на:

- ✓ *патот на движење*
 - хоризонтална линија,
 - вертикална линија,
 - коса линија,
 - права линија и
 - крива линија

хоризонтална	вертикална	коса	права	крива

Слика 4. Видови линии според патот на движење.

✓ *карактерот*

- тенка/дебела линија,
- долга/кратка линија,
- остра/тапа линија,
- испрекината линија,
- искршена линија,
- просирна линија,
- густа линија, итн.

тенка / дебела	долга / кратка	остра / тапа	полна / испрекината	искршена	просирна	густа
						

Слика 5. Видови линии според карактерот.

✓ *значењето*

- контурна линија,
- структурна линија,
- текстурна линија, итн.

контурна	текстурна	структурна
		

Слика 6. Видови линии според значењето.

Линијата има способност со својот карактер и движење да овозможи изразување на различни чувства на авторот на цртежот. Така на пример, хоризонталната линија изразува мир, тишина, стабилност, простор; вертикалната линија – тежнење кон висина, возвишеност, смелост; испапчената линија – сила, желба, енергија, напрегнатост, напнатост; опуштена линија – малаксаност, умор, мрзливост, летаргичност; брановидната линија – нежност, женственост, додека големината на брановидноста изразува наплив на емоции и возбуда.

Косата или дијагонална линија пренесуваат порака за движење, динамика и драматичност, додека искршената „цик – цак“ линија пренесува чувство за ритам и енергија.

Автопортрет, Рембрант ван Ријн

Цртежот направен со линии се смета за основен израз на сите класични ликовни изразувања - сликарство, графика, вајарство, архитектура.

Раце на момче, Алберт Дирер

Детска творба

1.2.1. Линија - галерија

Цртеж плетен во вид на мрежа, Пол Кли

Цртеж, Глигор Чемерски

Детски цртеж

2.3. Насока

Насоката (правец, смер) во ликовниот јазик значи визуелна сила со која започнува експресијата на движењето. Ако некој објект сугерира движење, односно неговата визуелна сила го повлекува окото во хоризонтален, вертикален или кос правец, за истиот се заклучува дека доминира и му дава насока на делото. Насоката е релативна вредност која зависи од различни околности, и може да се определи со некои споредби на некои елементи. Најчесто во делата се застапени хоризонталната, вертикалната или косата насока, но може да се случи во делата да бидат застапени и повеќе насоки со иста јачина.

Полуфигура во жолта кошула, Касимир Малевич

Во средствата на ликовното изразување насоката има важна улога. Таа укажува на просторната ориентација на обликот, учествува во претставување на просторот и е носител на ликовната конструкција на делото.

Насоката има сопствена моќ на експресија. Со неа творбата добива внатрешно движење, односно во творбата можат да се постигнат различни расположенија. Кога во композицијата има поставено насоки со иста вредност и не доминира ниту една сила, се губи доминантноста на насоката. Тоа дело нема насока.

Основни насоки се:

- ✓ хоризонтална,
- ✓ вертикална и
- ✓ коса насока.

Раѓањето на Венера, Сандро Ботичели
-хоризонтална насока-

Св. Наум, Томе Аџиевски
-вертикална насока-

Фреска
-коса насока-

Секој вид насока има посебно значење на експресија во ликовниот јазик. Така, хоризонталната насока изразува мир, стабилност, спокојност и на реципиентот на ликовното дело му предизвикува чувство на смиреност. Вертикалната насока во ликовното дело, делува возвишено и предизвикува чувство на гордост, достоинство, возвишеност, слобода и безбедност. Композицијата во која доминира косата насока, делува динамично, живо и дава чувство на несигурност, немир, движење и енергија.

2.3.1. Насока - галерија

Робинка во харем, Жан Огуст Доминик Ингрес

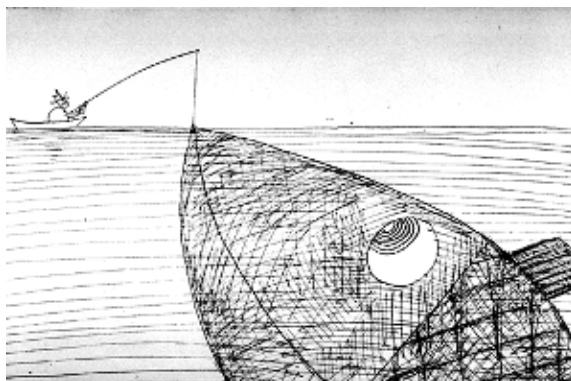
Илинден (Македониум), Грабулоски, Ј, Грабулоска, И

Детски цртеж

2.4 Големина

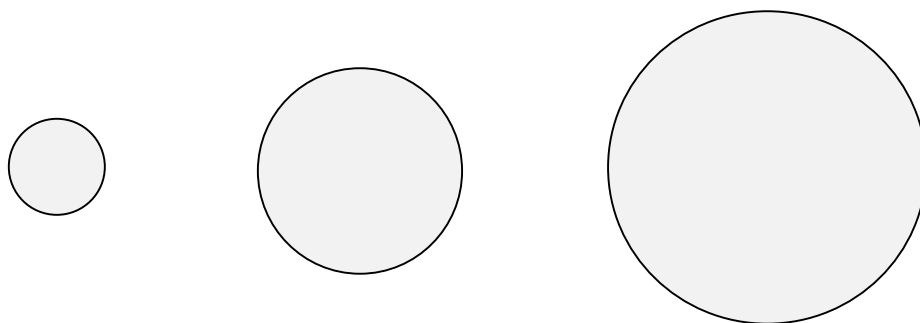
Големината е ликовен елемент кој на објектот му го одредува просторниот интензитет во сооднос со други објекти во апсолутниот простор. Сите форми во природата имаат своја големина и големина во однос на деловите од кои се составени. Кога се зборува за просторната големина на објектот како елемент, тогаш истата се нарекува големина на објект. Големината е релативен поим и зависи од објектите со кои се споредува и од поставеноста во просторот. Имено, визуелно одредена големина може во просторот да делува како помала, доколку околу неа се поставени поголеми објекти или обратно.

Рибар, Саул Стајнберг

Големината на некои линии, површини и форми е релативна во однос на други линии, форми и површини. Една одредена големина може да делува помала ако се спореди или постави до друга, поголема од неа, или може да делува поголема ако се постави или спореди со помала вредност. Исто така, една одредена големина може да делува поголема ако се постави во помал простор или да делува помала, ако се постави во поголем простор. Споредбата и поставеноста во одредена големина на простор, како и одалеченоста од гледачот, влијаат на целокупниот впечаток на реципиентот за големината на одреден елемент.

Секоја големина може постепено да се менува, да расте или опаѓа, односно да се зголемува или се намалува. Ваквото менување се нарекува *градација*.

Слика 7. Градација на големина.

2.4.1. Големина - галерија

Мегаломанија, Рене Магрит

2.5. Површина

Површината го претставува надворешниот изглед на плохата. Површината на плохата може да биде различно изработена, со што истата добива одредено својство. Основни својства на површината се *текстура* и *фактура*.

2.5.1. Текстура

Текстура е поим за квалитет на површината на предметите во нашата околина. Со помош на сетилото за вид и допир се доаѓа до сознание за особините на површините: рапавост, мекост, тврдост, итн. Здружувањето на видот и допирот, овозможува потполна претстава на текстурата на површините на различни предмети во околината. Преку разновидна текстура се претставува степен на рапавост, сјај или видот и квалитетот на материјалот.

Слика 8. Текстура на дрво.

Во уметноста, текстурата на површината може спонтано да настане во зависност од материјалот кој се употребува. Таа ја збогатува композицијата. Едноличната текстура води кон монотонија, додека разновидната текстура води до разбивање на целината. Сепак, потребно е текстурата да се претстави складно во целината. Низ историјата, текстурата се претставувала на различни начини, со употреба на различни материјали.

2.5.2. Фактура

Фактурата е начин на обработка на различни ликовни техники во уметничко дело, при ликовна и тематска изработка на површината на ликовното дело. Во сликарството фактурата се однесува на потегот направен со четка и слоевитото нанесување на бојата на подлогата. Во вајарството е фактурата се однесува на трагата која ја остава длетото, начинот на моделирање со прстите и употребата на различни материјали при обработка на вајарското дело. Со фактурата се добива одредена текстура (рапава, мазна и сјајна). Фактурата е всушност сликарски и вајарски ракопис, видлив знак на техничката изработка при изведба на уметничкото дело. Познавањето

и препознавањето на уметничкиот ракопис е всушност препознавање на уметничкото дело и препознавање на стилот на уметникот и неговиот израз.

Слика 10. Детал од фактура,
(масло на платно).

Слика 11. Детал од фактура
(метал).

2.5.3. Површина – галерија.

Фигура во хоризонтала (Зенор),
Дејм Барбара Хепворт

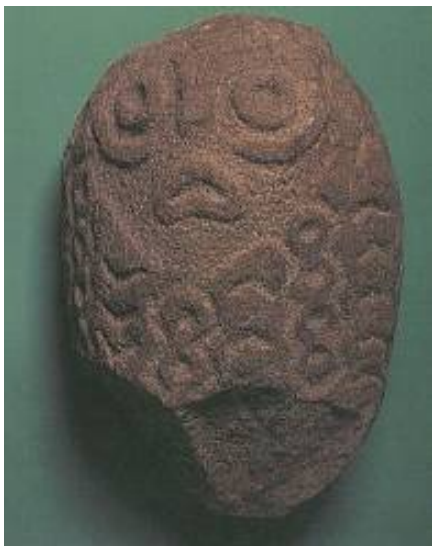
Слика, Клод Моне

Колаж, Детска ликовна творба

2.6. Форма

Формата е главен израз во скулптурата, бидејќи го потенцира тродимензионалниот облик на делото. Просторот кој го зафаќа формата се нарекува волумен. Волуменот е основно изразно средство на вајарот. Неговите својства произлегуваат од односот помеѓу масата и просторот, односно начинот на обликување на волуменот, материјалот во кој е изведен и начинот на обработка на материјалот.

Поимот форма се однесува на волуменот или ликот на целината во која се подредуваат сите делови, со што се остварува експресија преку цврста и логична поврзаност. Во изградувањето на уметничкиот облик се одвиваат процеси кои водат од општо кон посебно, а истовремено од посебно кон општо. Крајната цел е добивање на форма со карактеристична индивидуалност и со стилски обележја. Градбата на формата има како доминанта еден од просторните елементи, околу кои се концентрира симболиката. Останатите елементи во групата на облици и детали ѝ се подредени на доминатата, така што со некои свои карактеристики ја дополнуваат, а со некои ѝ се спротиставуваат.

Архаична форма

Формата мора да има цврстина, која е функција на обликот или неговата симболика. Цврстината потекнува од структурата, а во текот на моделирањето се настојува истата да се утврди, а тоа се постига со настојувањето обликот да биде конструиран и исчистен од случајност, според императивот на геометриска економичност во поврзувањето и зафаќањето на простор.

Осмислувањето на формата значи нејзино доведување до степен на функција и израз. Формата се збогатува на многубројни начини; нејзиното слоевито својство овозможува постојано додавање на претходното согледување, па на тој начин формата станува посодржајна, побогата, подиференцирана, се здобива со нијанса, ритам, боја, итн.

Формата како главен израз во скулптурата е креативен резултат на внатрешна креација и инспиративност на ликовниот уметник. Таа се набљудува на различен начин од сликарското дело. За да се согледа во целина, делото мора добро да се перцепира од сите страни и да се заобиколи околу неговата оска, за да може целосно да се осознае неговата ликовна вредност. За разлика од дводимензионалното дело, кое има само една композиција, вајарското дело содржи повеќе композиции, односно, од колку агли се набљудува, толку различни композиции се јавуваат. Од секој агол на набљудување, скулптурата му нуди на реципиентот различен распоред на деловите. Со секое поместување на точката на набљудување, а со тоа и промена на односот на деловите во целина, се добива нова композиција. Секое ново набљудување носи нова композиција. Така, може слободно да се заклучи дека со кружење околу вајарското дело скулпторот претставува барем 360 различни композиции, по една за секој степен на аголот, но набљудувањето дава различни, а складни композиции.

2.6.1. Форма во вајарство

Вајарството е област од ликовната уметност која ја третира формата. Можеме да го поделиме на:

- полна пластика
- релјеф

Оваа основна поделба можеме да ја сметаме како основно својство на волуменот, а останатите произлегуваат од односот на формата со масата и просторот, односно начинот на моделирање.

Со различното толкување на односите во скулптурата, можат да се постигнат различни ефекти во просторот и формата: *полност, проширеност, смаленост, големина, аголност, сложеност, едноставност, статичност, динамичност, насоченост*, итн.

2.6.1.1. Полна пластика

Полната пластика можеме да ја поделиме на:

- ✓ Монолитна или апсолутна маса
- ✓ Вдлабната – испакната маса
- ✓ Перфорирана маса
- ✓ Монолитна или апсолутна маса

Монолитната маса е волумен изработен од едно парче, кој е потполно затворен и исполнет со материја, со што се добива впечаток на масивност. Просторот го опкружува од сите страни и не влегува во него. Ваквите форми забележуваме не само во ликовните дела, туку и кај геометриските форми.

Моаи, монолитни скулптури на Велигденските острови

Вдлабната и испакната маса добиваме кога во некоја апсолутна маса ќе направиме вдлабнување и испакнување. Притоа, некои форми излегуваат од масата, а други се вдлабнуваат.

Портрет, Константин Бранкуси

Перфорирана форма. Кога просторот длабоко продира во формираната маса или целосно е перфориран, создава движење на воздухот низ продупчената, односно перфорираната маса. Во природата/архитектурата се среќаваат бројни примери, тунели, ходници, шупливо дрво, шуплив камен итн.

Скелеџија, Тони Крег

2.6.1.2. Релјеф

Зборот релјеф означува испакната или вдлабната плоха. Релјефот е гранка во вајарството каде волуменот го обликуваме на плоха односно на некоја површина. Според висината на плохите кои излегуваат од површината, постојат неколку видови релјеф:

- *Висок релјеф* е оној каде формите се веќе независни од подлогата но сепак се споени со плохата/површината

Портата на пеколот, Огуст Роден

- *Низок релјеф* настанува кога волуменот односно формите незначајно влегува и излегува од подлогата и на некои делови се држи за подлогата.

*Теракотна икона
(низок релјеф)*

- *Втиснат релјеф* настанува со вдлабнување, врежување, втиснување. Кај оваа техника, не постои испакнување на површината.

Египетски релјеф
(втиснат релјеф)

2.6.2. Мобил

Мобил е подвижно просторно тело кое се движи со помош на струењето на воздухот или некоја друга енергија. Гледачот не мора да се движи околу формата, туку истата се движи околу него, со тоа што површините на мобилот создаваат илузија на одредени форми во просторот.

Без наслов, Александар Колдер

2.6.3. Форма - галерија

Мајка со дете, Хенри Мур

Аристотел, Никола Смилков

Детска ликовна творба

2.7. Боја

Бојата е својство на предметите и материјалите кое влијае на нивниот изглед при набљудување. Таа е комплексно својство, бидејќи за разлика од тонот, се однесува не само на количината на светлина која се гледа, туку и на нејзиниот квалитет. Бојата е визуелен елемент на кој луѓето реагираат најсилно и најбрзо и за кое имаат најдефинирани чувства.

Според општоприфатената поделба дадена од Освалд, боите се делат на:

- ✓ шарени или хроматски бои (боите од сончевиот спектар) и
- ✓ неутрални или ахроматски (црна, бела).

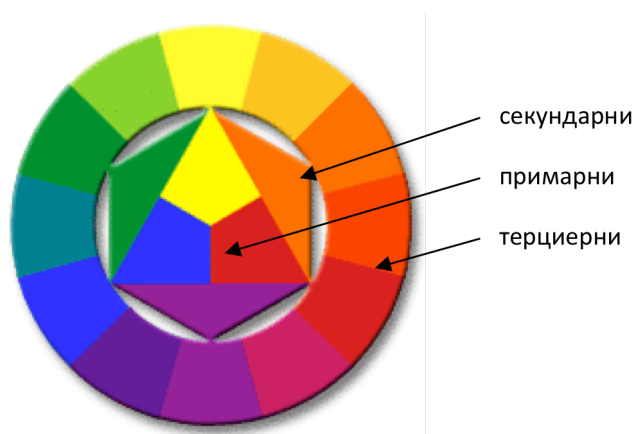

Слика 12. Хроматски (а) и ахроматски (б) бои.

Основно, боите можеме да ги поделиме на:

- ✓ примарни бои (жолта, сина, црвена),
- ✓ секундарни бои (зелена, портокалова, виолетова),
- ✓ терциерни бои.

По дефиниција, примарни бои се жолта, сина и црвена, а секундарните бои (зелена, портокалова и виолетова) се добиваат со мешање на примарните бои, и тоа: зелена се добива со мешање на сина и жолта, портокалова со мешање на жолта и црвена и виолетва со мешање на сина и црвена боја. Терциерните бои, пак се добиваат со мешање на основна и секундарна боја (Сл. 12).

Слика 13. Круг на бои по Освалд.

Понатаму, хроматските бои се поделени на топли бои (жолта, црвена, портокалова), според асоцијацијата топло (оган), и ладни бои (сина, зелена, виолетова), според асоцијацијата студено (мраз).

топли бои	ладни бои
<p>жолта црвена портокалова</p>	<p>сина зелена виолетова</p>

Слика 14. Топли и ладни бои.

Танц, Анри Матис
(топло-ладни бои)

Според распоредот во кругот на бои, односно според нивната сличност/различност, боите се делат на хармонични и контрастни (Сл. 14)

хармонични	контрастни

Слика 15. Поделба на бои: хармонични и контрастни бои.

Со користење на шаблонот на кругот на бои, може лесно да се идентификува врската помеѓу боите.

Слика 16. *Тонска врска*, боите се во тонска варијација или варијација на самата боја.

Слика 17. *Комплементарен контраст*, боите се спротивно една од друга во кругот на бои.

Слика 18. *Расцепен комплементарен контраст*, едната боја е во спротивност со две други нијанси на спротивната боја.

Слика 19. *Двоен комплементарен контраст*, сет од две комплементарни бои одвоени меѓусебе, даваат двоен комплементарен контраст кој дава ефект на опфатен контраст во финалната композиција.

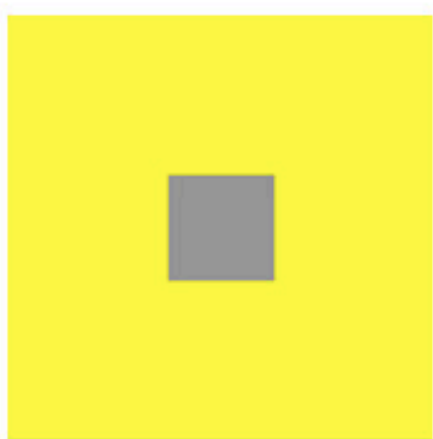
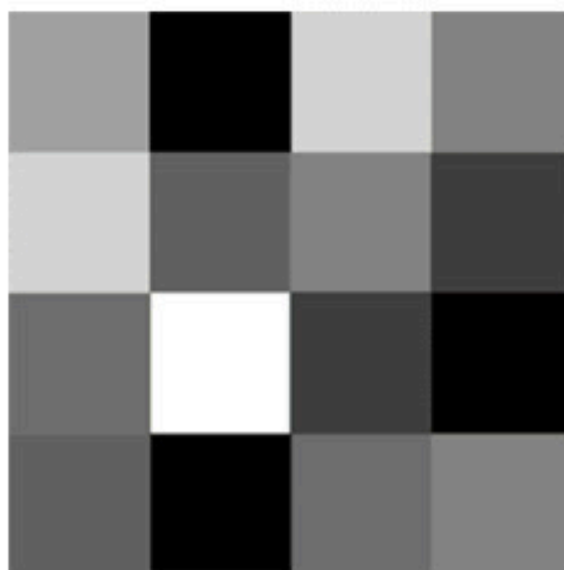
Слика 20 . *Сличен контраст*, бои лоцирани во соседство со друга боја во кругот на бои.

2.7.1. *Делување на бојата во меѓусебниот однос на бои- активизација на бојата.*

Во зависност од тоа каде се наоѓаат и кое место го заземаат, боите можат да бидат од незабележителни, до драматични. Крајниот резултат се добива кога истите ќе се најдат во финалната форма или композиција, која ја покажува успешноста на користењето на бојата.

Кога изолирано се набљудува некоја боја, таа може да биде привлечна, малку привлечна или одбивна. Доколку ја ставиме истата боја помеѓу други бои, доживувањето на истата може да биде сосема поинакво, бидејќи меѓусебниот однос на боите различно се восприема, односно боите имаат различно оптичко делување.

Обоените површини со различна големина, меѓусебно делуваат контрастно, така што голема површина со боја покрај мала површина со боја, делува уште поголема, додека малата, уште помала. Кога бојата ќе се опкружи со темна или црна боја, истата добива на интензитет, а истата боја на посветна или бела подлога, делува потемна или помалку интензивна. Така, нијансата на еден ист сив квадрат делува различно на различна подлога (Сл. 20)

Слика 21. Активизација на бојата, Според Јоханес Итн

При креирање на ликовниот израз, можат да се применат два начини на мешање на бои:

- механичко, односно класично мешање на бои на сликарска палета, и
- оптичко мешање (поинтилизам), кога една боја се поставува пред друга со нанесување на ситни точки.

Ајфелова кула, Жорж Сера

(оптичко мешање на бои,
поинтилизам)

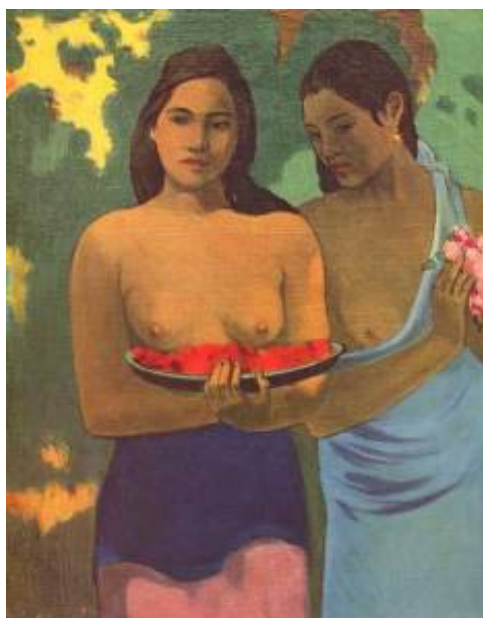
*Спална соба,
Винсент ван Гог*

(механичко мешање на
бои)

2.7.2. Боја - галерија

Црн ирис, Џорџија О Кифи

Две Девојки, Пол Гоген

Група, Петар Мазев

2.8. Тон

Концептот на тонот по природа е многу едноставен. Имено, тонот е својство на површините преку кое се определува нивната светлост/темнина, односно тонот е мерка за количината на светлина која ќе се рефлектира од мат површина. Истовремено, промената на светлоста влијае врз промената на изгледот на формата, па дури и големината на предметот.

Сиво дрво, Пиет Модријан

Тонот е поврзан со сите други визуелни елементи, но најблиска релација има со бојата, бидејќи претставува едно од нејзините основни својства. Првиот впечаток кој се добива при набљудување на уметничкото дело, е чувството дека светлоста се одбива од него и доаѓа кон нас. Ова чувство е резултат на односот светло-темно, односно градацијата на светлоста.

Градацијата во ликовниот јазик се однесува на опсегот од девет тонови помеѓу црното и белото, вклучувајќи ги и белата и црната.

Слика 22. Тонско степенување.

Тоновите кои се користат во ликовното изразување, можат да бидат контрастни (наречени дурски, аналогно на дурските скали во музиката), како што се претставени на Сл. 23, или молски (со повторна аналогија со музиката) кои претставуваат благ премин од еден до друг тон (Сл. 24).

Слика 23. Дурски контраст на градација на тон.

Слика 24. Молски контраст на градација на тон.

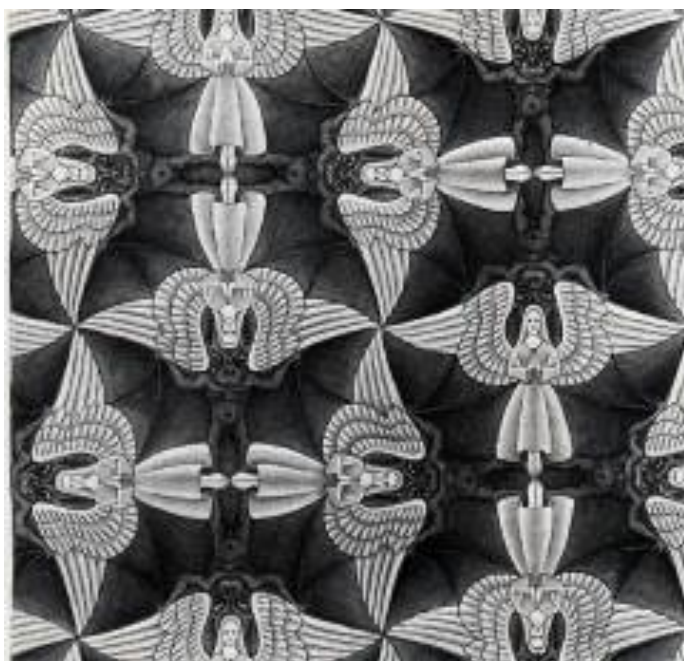

Симнување од крст, Рембрант ван Ријн

2.8.1. Тон - галерија

Човекот со турбан, Јан ван Ајк

Ангели и ѓаволи, Мауриц Ешер

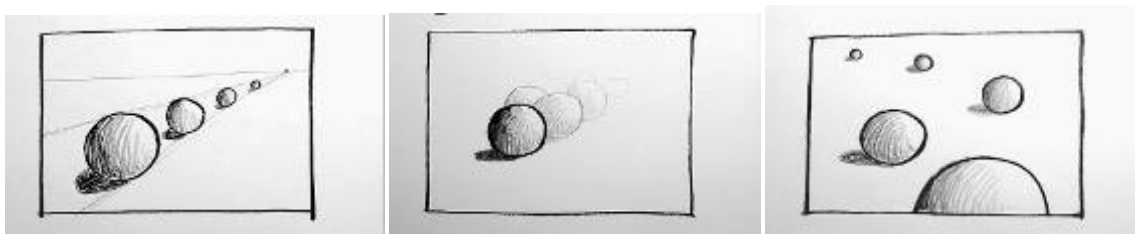

Фехим Хусковиќ

2.9. Простор

Простор е сè она што нè опкружува, збир на видливото и невидливото. Просторот е оддалеченоста до местото до каде допира нашиот поглед и претставите на форми/предмети и живи суштества. Во просторот се забележуваат три димензии, висина, ширина и должина. Во просторот се наоѓаат природни форми и форми направени од страна на човекот. Тие го одредуваат просторот и просторните својства. Поради тоа, не може да се зборува за просторот како посебност, туку мора да се зборува и за формите кои го обликуваат, кои се наоѓаат во него и кои го одредуваат, како негов составен дел.

Просторот како ликовен елемент просторно е поврзан со пластичното обликување. Во воспитно-образовниот процес, просторот се врзува со подрачјето за тродимензионално изразување и тоа: моделирање, просторно пластично обликување, дела од применетата уметност од областа на дизајнот. Кога просторот како ликовен елемент го врзуваме со дводимензионална површина, тогаш говориме за илузија на тродимензионален простор на дводимензионална површина.

Слика 25. Илузија на простор.

Во ликовната уметност просторот се поврзува со просторно-пластичното обликување (вајарство и архитектура), но доколку просторот се поврзува за површината, тогаш се зборува за илузија или перспектива. Во архитектурата, просторот се дели на надворешен-екстериер и внатрешен-ентериер.

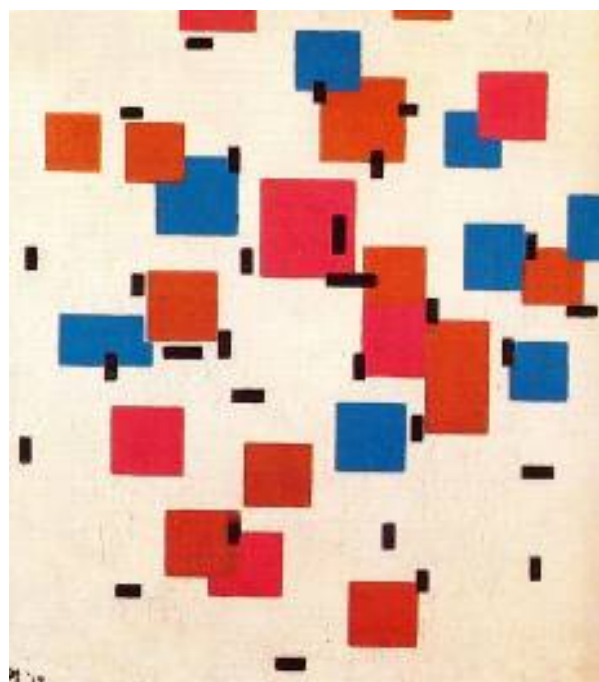

Театар Еспланада, Сингапур
(надворешен простор)

2.9.1. Простор – галерија

Птици, Кацушика Хокусай

Композиција во боја,
Пит Мондријан

Пожар, Детска ликовна творба

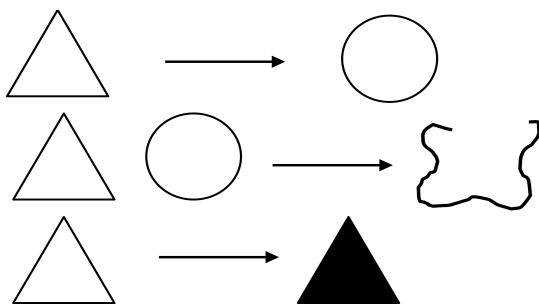

3. ЛИКОВНИ ПРИНЦИПИ

При експресија на ликовниот јазик, неопходно е обединување на ликовните елементи и нивно покорување кон определени ликовни принципи, кои го олеснуваат формирањето на ликовното дело преку дефинирање на планот на создавање и композирање на делото, истовремено овозможувајќи градење на негов уникатен карактер и специфичен ликовен израз.

3.1. Контраст

Контрастот го означува меѓусебното спротиставување на квалитетите на ликовните елементи и количеството на истородни и различни ликовни елементи. Тој настанува со комбинирање на спротивности, односно комбинирање на максималните разлики помеѓу објектите на ликовното дело и ликовните елементи:

Слика 25. Контраст.

- ✓ Големина (големо-мало, високо-ниско, кратко-долго, итн.)
- ✓ Форма (заоблена–аглеста, едноставна-сложена, полна-шуплива, итн.)
- ✓ Боја (топло-ладно, светло-темно, комплементарен контраст, симултан контраст, итн.)
- ✓ Линија (тенка-дебела, права-искривена, итн.)
- ✓ Насока (хоризонтална–вертикална, исправена-коса, итн.)

Контрастот може да се примени кај сите ликовни елементи, може да биде со послаб или со многу јак интензитет, делува драматично, грубо, остро, силно.

*Конструцкија во вселената со
кристали,
Наум Габо*

3.1.1. Контраст – галерија

Жена која ниша колевка,
Винсент ван Гог

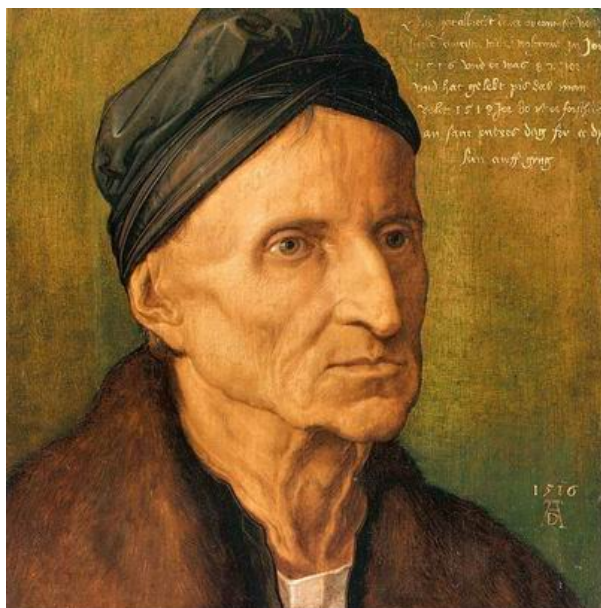

Воденица,
Лазар Личеноски

Поп-уметност, детска ликовна творба

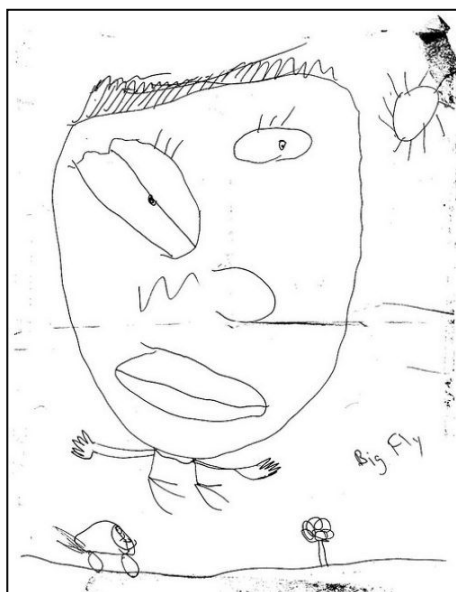
3.1.1. Контраст – галерија

Портрет на Мишел Волгемут,
Алберт Дирер

Чунови,
Вангел Коџоман

Детски цртеж

3.2. Градација

Градација е степенување или постепено преминување од една состојба во друга, од една вредност во друга. Градацијата е постепена појава во природата, а често се користи и во ликовната уметност. Психички, градацијата го олеснува прилагодувањето на промените, бидејќи тие се постепени и без посебен напор се прифаќаат. Промените кои се случуваат донесуваат нови вредности, на тој начин природниот и структурниот свет се восприемаат со богат свет на скалила на промени.

Терасата Мортлејк, Џозеф Тарнер

Во ликовната уметност, сите просторни елементи можат да преминуваат од една состојба во друга. Така, линијата може да преминува од тенка во дебела, од права во крива или од хоризонтална во вертикална; текстурата од рапава во мазна, односно од еден вид во друг, тонот по пат на градација на светлината на површината, од најсветол до најтемен; бојата од топли во ладни бои или во рамки на хроматичноста, односно преминот од еден вид, во друг. Исто така, со градација, големината може да се зголемува и намалува од големо кон помало, и обратно; формата да преминува од една во друга. Типичен пример за градација на форма е човечкото тело: главата постепено преминува во врат, вратот во раменици, тие во раце и прсти, и така сè до нозете, преку благи и хармонични градации. Просторот со градација преминува од отворен кон затворен и обратно, од широк кон тесен, од близок кон далечен.

Кристална градација, Пол Кле

Градацијата во ликовните дела може да се појави во еден ликовен елемент, или во повеќе ликовни елементи одеднаш. Притоа, при мали промени на состојбата, премините тешко можат да се воочат, но тие ги поврзуваат претходните со понатамошните состојби. Градацијата е многу ефикасна за создавање на илузија на динамика и ритам и за објаснување на тродимензионалноста на формата до најситни детали, со што таа е незаменливо средство во реалистичкиот ликовен израз со сите други случаи кога се сака да се изрази рељефот на формите. Во слободниот простор тој премин создава визуелна слика на непрекинатост, односно бескрајност.

градација на големина

3.2.1.Градација - галерија

Слонови, Салвадор Дали

Детска ликовна творба

3.3. Хармонија

Хармонија е поим за складност и формално постои во категоријата на блиско или слично. Хармонијата се претставува како симетричност и склад на пропорции. Таа се наоѓа помеѓу монотонијата и контрастот и ги комбинира нивните карактеристики. Хармонијата е заедница на мирните односи на ликовните елементи. Хармонијата можеме да ја споредиме со сивата боја во односот на црното и белото: додека црното и белото се во контраст, а потполно белото и потполно црното се монотонија, комбинацијата на различните сиви тонови претстаува хармонија.

*Дел од познатата фреска, Гуски,
Мастаба на Нефер-Маат, Египет*

Во ликовното дело, хармонијата може да се постигне на повеќе начини, и тоа преку:

- ✓ хармонија по аналогија,
- ✓ хармонија по идеја и
- ✓ хармонија по функција.

Хармонија по аналогија или хармонија по сличност се гради по пат на употреба на слични, блиски вредности во ликовната композиција.

*Група,
Дејм Барбара Хепворт*

Девојчето со маченце,
припишано на Жан Баптист Пероне

Хармонија по идеја се гради со поврзување на содржините од мотивот кој е вклучен како симбол за одредена идеја.

Срп и чекан, симбол
(хармонија по идеја)

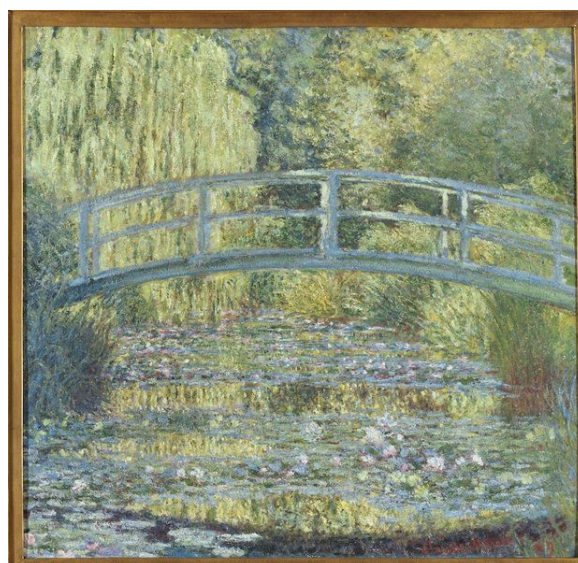
Хармонија по функција се добива со претставување на мотиви кои во себе содржат меѓусебна функционална поврзаност.

3.3.1. Хармонија - галерија

*Часовничар,
Лазар Личеновски*

*Бара со лотоси,
Клод Моне*

*Магла од лаванда,
Џексон Полок*

3.4. Рамнотежа

Рамнотежата во ликовното дело претставува врамнотежен, избалансиран однос меѓу левата и десната страна во ликовното дело. Рамнотежата претставува рамномерност, складност, односно рамномерен однос во целината. Таа настанува со повторување на два или повеќе елементи по должината на една замислена оска во огледална слика. Овој однос е карактеристичен и воочлив во природата, кај растенијата, животните, човечкото тело итн. Рамнотежата во композицијата делува статично и врамнотежено, бидејќи левата е еднаква на десната страна. Таа воспоставува одреден ред, прегледност и пренесува смиреност. Симетричното обликување постои како вид на претставување низ целата историја на ликовната уметност. При обид за врамнотежување на ликовните дела, главниот лик најчесто се претставува во средината, а помалку важните од левата и десната страна.

Тајна вечера, Леонардо Да Винчи

Ликовното изразување се постигнува со комбинирање на ликовните елементи по пат на симетрија и асиметрија. Имено, во ликовното творештво постојат три вида на рамнотежа и тоа:

- ✓ симетрична рамнотежа
- ✓ асиметрична рамнотежа и
- ✓ оптичка рамнотежа.

Симетрична рамнотежа, односно симетрична композиција настанува со распоредување на формите со иста големина и ликовна тежина на исто растојание од замислена вертикала. Оваа рамнотежа уште се вика статична или огледална рамнотежа. Симетричната рамнотежа делува смирено, отмено, достоинствено.

Таџ Махал, Агра, Индија

Асиметрична рамнотежа настанува со распоредување на формите со различни или контрастни големини и на различно растојание во однос на замислена вертикала. Асиметричната рамнотежа дава чувство на немир, динамика, итн.

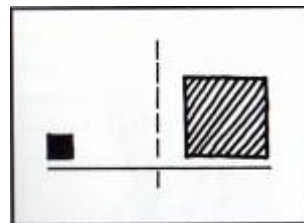
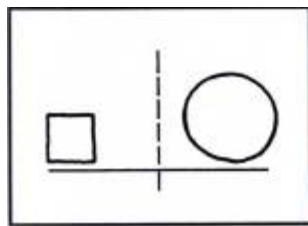
Балерини,
Едгар Дега

Оптичка рамнотежа може да согледа само визуелно, но не математички или физички. Набљудувајќи ги односите на одделни делови на ликовните елементи, некои ни се чинат визуелно тешки или лесни.

За да се воспостави оваа рамнотежа потребно е да се внимава на: одредената форма, ликовната тежина и местото на површината каде се наоѓа.

Слика 26. Пример за оптичка рамнотежа.

Така, триаголникот со врвот свртен надолу изгледа потешок во соодност со триаголникот кој е свртен нагоре. Топлите тонови делуваат потешко од ладните, светлите од темните, а боите со силен, делуваат потешко од боите со слаб интензитет. Тешките форми се помалку присутни во композицијата во сооднос на лесните (малите) форми.

Мртва природа, Пол Сезан

3.4.1. Рамнотежа- галерија

Дезен на италијанско платно, XVIII век

Композиција,
Димитар Пандилов

Детска ликовна творба

3.5. Ритам

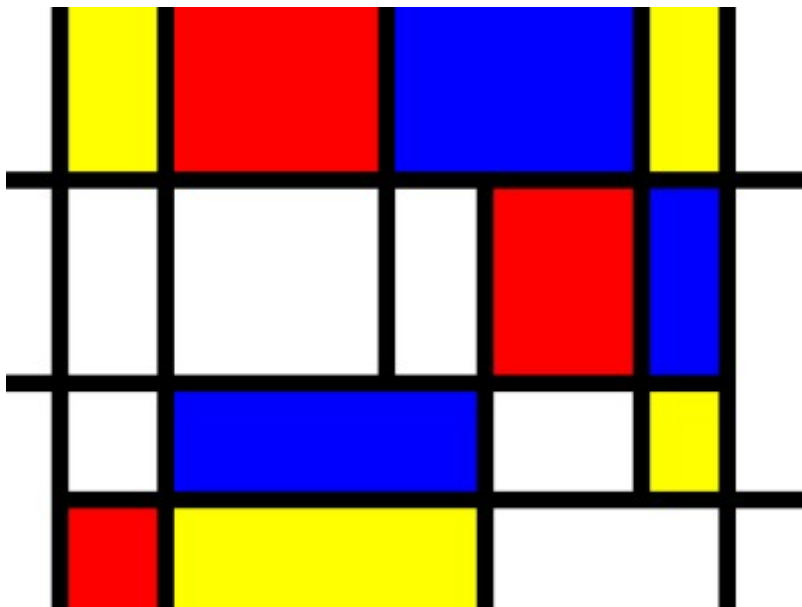
Ритамот претставува динамична состојба во соодносите на внатрешноста на композицијата, и настанува со повторување на еден или повеќе мотиви во различни интервали. Претставата на динамичност во ликовната композиција е резултат од таквото повторување. Како основен елемент на ритамот, *мотивот* е целина во која владеат просторните односи. Таа целина се повторува за да се постигне продолжување, проширување или континуираност во целината, при што се создава определен ритам.

Мерлин Монро, Енди Ворхол

Во ликовна смисла, ритамот е видлив како потег на четката или длетото, односно во повторувањето на линиите, формите, боите, насоката, текстурите, големините на елементите.

Со претставување на ритамот во ликовното дело се постигнува живост, интересност, а истовремено се поставува ред и прегледност на композицијата. Ритмичките повторувања се гледаат без замор, бидејќи во нив не постои напрегање кое го предизвикуваат новините и разликите.

*Композиција,
Пит Мондријан*

Ритамот се појавува на повеќе начини. Тој може да биде во облик на низа која настанува со поставување на елементите во одредена насока или облик на умножување на низата. Кај техниката фриз, на пример, движењето се пренесува во интервали кои се прекин/врска, што како краен резултат дава крај на една сложена, и почеток на друга целина.

Постојат два вида на ритам:

- ✓ регуларен и
- ✓ алтернативен ритам.

Регуларен ритам

Регуларниот ритам означува наједноставно потврдување на еден елемент кој воопшто не се менува при повторувањето. Растојанието, големината, формата и бојата, остануваат исти.

Македонски народен вез
(регуларен ритам)

Алтернативен ритам

При примена на алтернативниот ритам, постои повторување на два или повеќе видови на вредности од еден или повеќе видови на ликовни елементи, а растојанието останува исто.

Свездена ноќ, Винсент Ван Гог

Голконда, Рене Магрит

3.5.1. Ритам – галерија

Симултани прозорци,
Робрт Деланај

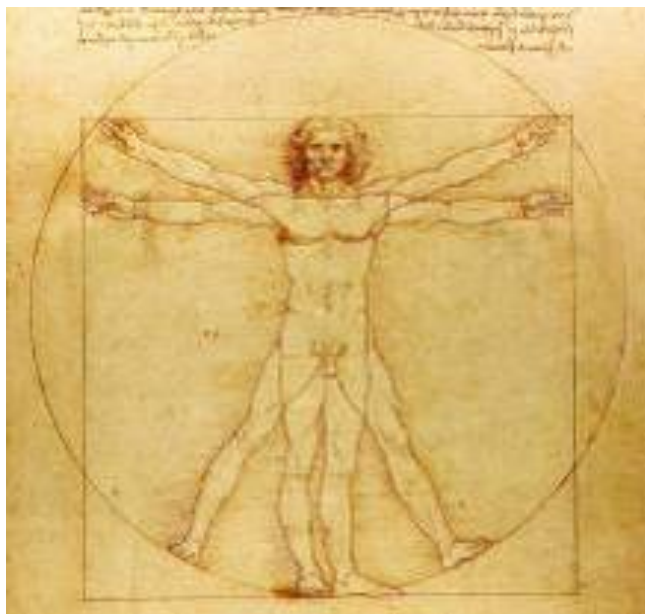
Хоризонтала,
Драган Попоски – Дада

Детска ликовна творба

3.6. Пропорција

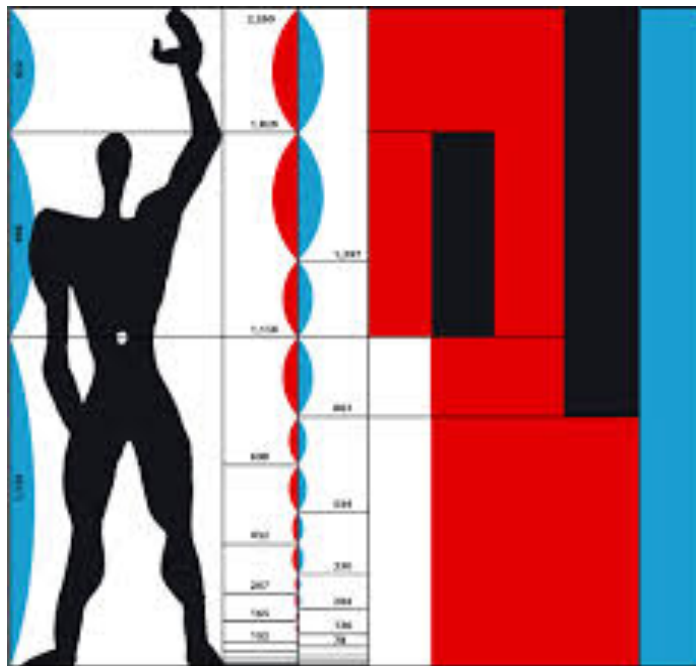
Пропорција претставува меѓусебен однос на два елемента, еден кон друг. Пропорциите се релативни, бидејќи се резултат на споредба на еден елемент со друг(и). Складноста на пропорциите делува силно, па претставата на складни пропорции во ликовните дела има естетско значење.

Пропорциите се предизвик и интерес за сите кои пристапуваат кон обликување на некој предмет, од обликувањето на праисториските садови па сè до современиот дизајн. Архитектурата, сликарството и скулптурата секогаш се среќавале со проблемот на пропорциите. Уште од минатото старите култури се труделе да пронајдат идеални пропорции, како расветлување на тајната на убавината. Сепак, се смета дека убавината на класичните пропорции лежи во законите на композицијата.

*Витрувиски човек,
Леонардо да Винчи*

Иако обидите за дефинирање на идеалните пропорции на човековото тело датираат од многу одамна, а постудиозна разработка се бележи уште од студиите на цртеж, Витрувискиот човек од Леонардо Да Винчи, денес при поставување на пропорција на човеково тело се користи Модулор (*Le Modulor*) антропометриска скала на пропорции, развиена од архитектот Ле Корбузије во 1945 г.

*Модулор, Ле Корбузије
(антропометриска скала на
пропорции).*

3.6.1. Пропорција- галерија

Давид,
Микеланџело Буонароти

Жена која лежи,
акт,
Амадео Модигљани

Мона лиза,
Леонардо Да Винчи

Автопортрет,
Димитар Андов Папрадишки

Детска ликовна творба

3.7. Единство

Спротивставувањето, доминантноста и единството се постојани процеси во животот. Единството постојано се менува, нарушува и обновува. Тоа е претстава на спротивставувањата на различните вредности на воспоставените односи и истакнатите карактери во ликовното дело. При набљудување на ликовното дело, истото не се согледува дел по дел, туку елементите на формата се набљудуваат истовремено низ спротивставување, доминанта и крајно решение. Кога ќе се постигне единството, јасни се причинителите кои го условиле, па постепено се откриваат како пластични вредности. Со тоа, делото почнува да зрачи со својата внатрешна субјективност, убавина и богатство.

Игра,
Анри Матис

Единството во суштина е обединување на ликовни елементи меѓусебно заедно со ликовните принципи и две или три ликовни техники.

Во ликовното творештво, важно е да постои единството помеѓу ликовните елементи кои го градат ликовното дело. Притоа, ликовните елементи не треба да се спротивставуваат во ликовното дело, туку треба сите заедно да придонесуваат во градбата на ликовното дело како една целина. Често се случува, а особено при комбинација на повеќе ликовни техники, да се наруши единството на ликовното дело. Иако е можно соединување на две или три ликовни техники заедно, истражувањето во делото треба да се фокусира кон покомплексна анализа на ликовно-техничкото единство.

Во ликовното творештво се разликуваат два наједноставни начини на постигнување единство:

- ✓ Единство со употреба на еднакви вредности
- ✓ Единство по пат на доминанта

Единството со употреба на еднакви вредности е наједноставниот начин на постигнување на единство, без оглед на тоа дали се употребуваат еднакви форми, големини, текстура, боја или тон. Преку ова постигнување на единство се гради хармонија во творбата, ликовните елементи не се спротивставуваат со игра на контрасти, со што во композицијата се внесува мир и спокојство.

Единство по пат на доминанта се постигнува со внесување на доминантна вредност, а со елиминирање/минимизирање на останатите влијанија, се постигнува и обединување на елементите во ликовното дело.

Единство по пат на домината може да се постигне со: зголемување, повторување и засилување.

Единство по пат на повторување се постигнува кога одреден елемент се повторува неколку пати, односно со повторувањето се постигнува доминирање на вредноста. Ваквиот начин на градење на единство најчесто може да се забележи во народното творештво, во применетата уметност, во архитектурата, во пластичната уметност а понекогаш и во сликарството.

Форма,
Александар Смилков

Единство со засилување се добива кога се засилува интензитетот на еден ликовен елемент (боја, тон, текстура, линија итн.). Притоа, засилениот елемент почнува да доминира во композицијата над останатите, но сепак елементите се обединети во ликовната целина.

Единство по пат на зголемување се постигнува на тој начин што на определен елемент му се додава одредена големина, со што се постигнува негово доминирање над останатите елементи кои ги обединува ликовната композиција.

Сино сликарство
Василиј Кандински

Сантос, Александар Колдер

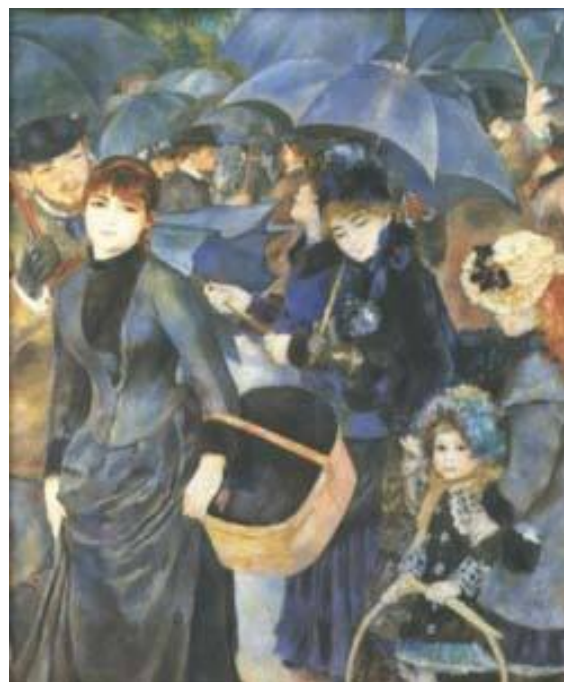
Во ликовните дела може да се забележи дека единството во ликовната композиција не се постигнува само со една доминанта, туку се применуваат повеќе, односно се комбинираат една со друга, со потсилување, па и со повторување.

Дрва и планини, Александар Колдер

3.7.1. Единство – галерија

Чадори, Огист Реноар

Цвеќиња, Љубомир Белогаски

Детски цртеж

3.8. Движење

Движењето во ликовното изразување е само сугестија за движење, бидејќи реално движење не постои. Сугестијата настанува преку делување на визуелните сили во внатрешноста на формата, што во свеста се формира како динамична состојба. Тоа се постигнува на таков начин што уметникот прикажува само едно движење, а во фантазијата се креираат останатите. Сугестивната сила на претставеното движење ја поттикнува фантазијата и кај реципиентот предизвикува тактилни чувства за понатамошната функција.

Коњи, скица
Александар Смилков

Во едно ликовно дело, движењето привлекува најголемо внимание, поради воочливите промени. Истото се одвива во просторот и времето, а основни негови својства се насоката и брзината. Насоката се воочува наспроти хоризонталата и вертикалата, а брзината е внатрешната сила на делото, чие движење зависи од почетната брзина и отпорот. Визуелното перцепирање создава прецизни сугестии за карактерот на движењето и брзината во која се реализира. Во ликовната уметност

движењето започнува со основен насочен облик, а продолжува со градење, преку составување на конструктивни точки, како еден вид мрежа. Најголем отпор се јавува при спојување на две сили кои се во спротивна насока.

При ликовниот израз на движење, кружните форми зрачат со енергија во сите насоки, квадратот во хоризонтала, вертикала и дијагонала, а цилиндричната форма во двата издолжени прваци. Кај издолжените форми, енергијата на движењето е во насока на издолженоста и кон отворениот простор, со тенденција за потрага на едноставна врска, без препреки.

Жена наспроти сонцето,
Јоан Миро

Моторната сила на движењето зависи од растојанието на аголот од основата. Сила кај реалното и имагинарното движење се претставува преку аголот на нозете и рацете, односно положбата во соодност во расчекорот од нормалната положба. Колку аголот на отстапување е поголем, толку силата е поголема.

Единствени форми на вселенскиот континуум, Умберто Бочони

Во фигуралната уметност, движењето се одвива преку патоказот на насочување на главата, рацете, очите и целото тело. Во композицијата движењето непрекинато се обновува, продолжува и шири од најмалата целина (деталот), врзувајќи се за претставеното важно движење. Телесното движење има способност кај човекот да ги открива психичките состојби на задоволство, цврстина, слабост и др. Вредноста на ликовното дело се оценува и преку убедливата претстава на движењето, било тоа јасно да е претставено во крајното дело како завршена активност или не.

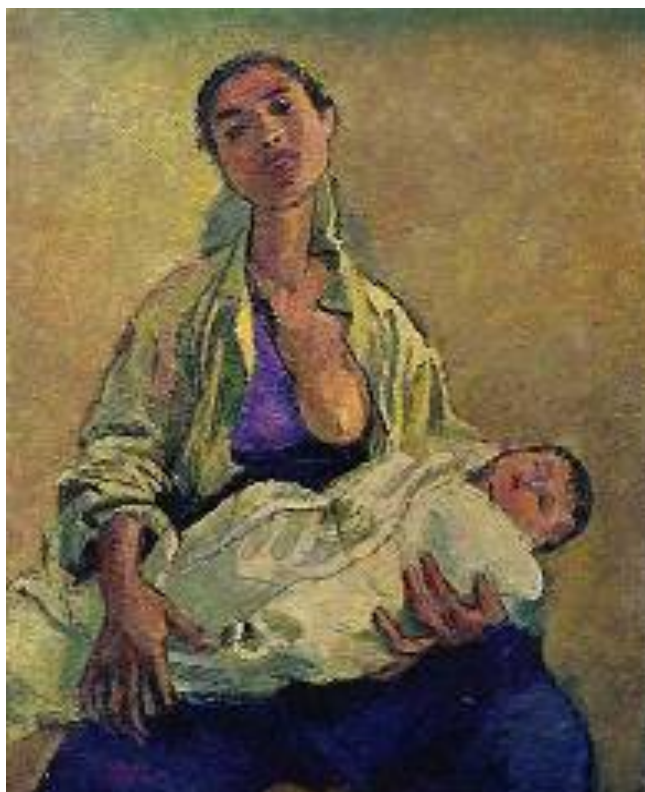

*Данаида,
Огуст Роден*

3.8.1. Движење-галерија

*Квадрат со кругови,
Василиј Кандински*

*Мајка со дете,
Никола Мартиновски*

Детска ликовна творба

3.9. Композиција

Процесот на меѓусебно поврзување на елементите во целина, се означува како компонирање. Секое компонирање на ликовната творба се одвива во рамките на ликовните принципи, што резултира со создавање на ликовен производ-композиција. Фактори кои се неопходни за создавање на композицијата се: идејата, материјалот на изведба, видот и големината на површината-просторот на/во кој/а се компонираат ликовните елементи кои ја чинат композицијата и ликовните принципи на кои им се покорува. Градењето на композицијата се остварува со повторување на исти делови или организирање и нивно менување, наизменично повторување, симетрија и преклопување.

Компонирањето е основно и неопходно во сите ликовни дисциплини: цртање, сликање, графика и вајарство. Преку композицијата ликовните дела ја добиваат нивната вистинска вредност. При ликовниот израз, уметникот ги претставува своите мисли и чувства на уникатен, сопствен начин распоредувајќи ги ликовните елементи и почитувајќи ги ликовните принципи, односно формирајќи единствена композиција. Ваквото распоредување и воспоставување на меѓусебните односи на ликовните елементи го условуваат карактерот на ликовното дело и пораката на авторот.

Распоредот на ликовните елементи на површината или во просторот, дефинира различни видови композиции. Тие се базираат на законот на *кадар*-ограничено поле во кое се одвива ликовниот настан.

Генерално, во подрачјето на ликовната уметност, се разликуваат мрежеста композиција и слободна композиција.

За мрежестата композиција е карактеристично што таа се развива со помош на мрежа од правилни геометриски форми кои бескрајно се повторуваат во повеќе насоки, во регуларен ритам.

За разлика од мрежестата композиција која се покорува на однапред строго зададена шема, слободната композиција нема однапред зададени ограничувања и е без строги насоки и повторувања.

Без оглед на начинот на компонирање, композициите можат да се класифицираат во отворени, полуотворени и затворени.

Основната карактеристика на *отворената мрежеста композиција* е претставување на елементите врз мрежа од правилни геометриски форми, кои во регуларен или алтернативен ритам бескрајно се повторуваат во сите насоки.

Дизајн за текстил,
Јозеф Хофман

(отворена мрежеста
композиција)

Полуотворената мрежеста композиција има две отворени и две затворени страни. Во насоката на отворените страни се развива бескрајно како лента, во регуларен или алтернативен ритам. Од затворената страна, елементите повторно се претставуваат во мрежа од геометриски форми.

Македонски народен вез
(полуотворена мрежеста композиција)

Мрежеста затворена композиција се развива врз мрежа од правилно дефинирани геометриски форми, и има јасно нагласен центар. Преку него поминуваат две или повеќе оски, кои рамномерно ја делат површината и прават мрежа врз која се гради композицијата.

Слика 27. Затворена мрежеста композиција.

Отворената слободна композиција е композиција без мрежа во која сосема слободно и спонтано се поставени формите во тродимензионален или дводимензионален простор.

Бал на Мулен де ла Галет, Огист Реноар

Полуотворената слободна композиција или фриз е композиција иста и како останатите слободни композиции каде што не се употребува мрежа. Композицијата се развива сосема слободно, при што ритамот игра нагласена улога, каде што во повеќе случаи нема дефиниран центар, иако има и исклучоци.

Слика 28. Антички фриз, слободна полуотворена композиција

Затворена слободна композиција е општ назив за повеќе видови на композиција чија заедничка особина е што мотивот е сместен во средишниот дел на платното за да биде воочлив и затворен. Во затворената композиција, без оглед дали е фигуративна или не, пожелно е фигурити да останат цели и да не се пресекуваат.

Исус Христос и сите светци, фреска, манастир Св. Јован Бигорски

Врз основа на најчестите насоки на кадарот се разликуваат хоризонтална и вертикална композиција:

- ✓ *Хоризонтална композиција* – се одликува со хоризонтално подредување на ликовните елементи на едно или повеќе нивоа. Оваа композиција е смирена, но дава чувство на движење по должина на средната оска.

Стрелање на трети мај, Франциско Гоја

- ✓ *Вертикална композиција*—подредувањето на ликовните елементи е насочено вертикално-исправено. Ваквата композиција дава чувство на раст, воздигнување.

Стакло и шише сузе, Пабло Пикасо

Освен основните видови на композиција, постојат и композиции кои ги нарушуваат основните односи на кадарот:

- ✓ *Дијагонална композиција*-облиците се поставени во дијагонална насока во однос на хоризонталната и вертикалната оска. Дијагоналната композиција означува движење на масата надвор од границите на кадарот и дава впечаток на движење, динамика во просторот.

Подигање на крст, Питер Пол Рубенс

- ✓ *Кружна композиција*-ликовните елементи се поставени кружно и изразуваат циркуларно движење. Оваа композиција го фокусира погледот кон центарот, а сите елементи излегуваат или се движат надвор од центарот.

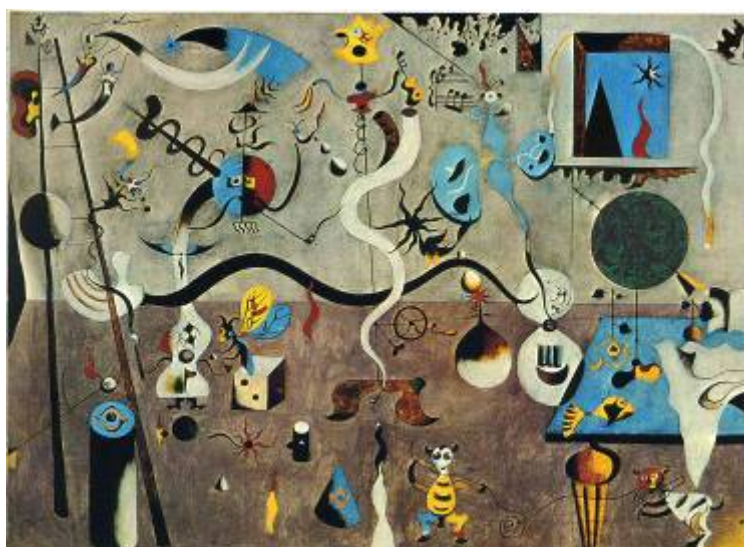
*Дони Тондо,
Микеланџело Буонароти*

- ✓ *Пирамидална композиција*- ликовните елементи се поставени во облик на пирамида.

Пештерска мадона, Леонардо да Винчи

- ✓ *Слободна композиција* –означува слободен распоред на елементите во кадарот.

Харлекински карневал, Јоан Миро

3.9.1. Композиција – галерија

Герника,
Пабло Пикасо

Сплавот на медуза,
Теодор Жерико

4. ЛИКОВЕН РЕЧНИК

АВТОПОРТРЕТ – уметничко дело (слика, цртеж, скулптура) со која уметникот се претставува себеси

АКВАРЕЛ- сликарска техника, слика насликана со водени бои

АПСТРАКЦИЈА- издвојување на својства на предметите, за утврдување на заедничка карактеристика.

АРАПСКА ГУМА (ГУМИ АРАБИКА)- материјал кој се користи во сликарството и графиката како средство за врзување

АСИМЕТРИЈА- несиметричност, неусогласеност на делови

АТЕЛЈЕ-работен простор на уметници

БАЈЦ- раствор со темна боја, кој се користи за цртање (со дрвце или перце)

БИСТА- вајарско дело со кое е претставен горен дел на човечко тело

БОЈА (види ПИГМЕНТ)-средство за сликање или впечаток предизвикан од рефлексија на светлината од определена површина

БРОНЗА- легура на бакар и калај која се употребува како материјал за изработка на вајарски дела

ВАЈАРСТВО – гранка на ликовната уметност која опфаќа тродимензионално изразување во определен материјал

ВИСОК ПЕЧАТ – графичка техника, отисок/печат на испакнатите делови на клишето на графичка хартија. Овде спаќаат дрворез, лिनорез, гипсорез.

ВИТРАЖ – слика од обоено стакло, составувано во оловни рамки

ВОЛУМЕН – обем, полност

ВОСОЧЕН ПАСТЕЛ – стапчиња произведени од (боја) пигмент и восок, кои се користат за цртање на платно, или за цртање на основа на слики во маслена техника

ГАЛЕРИЈА – простор наменет за изложување на уметнички дела

ГВАШ- акварел со додавање на бела темперна боја

ГИПСОРЕЗ-графичка техника на висок печат

ГЛИНАМОЛ-маса за моделирање со краток период за сушење

ГРАНИТ-вајарски материјал, камен со зрнеста структура

ГРАФИКА – гранка на ликовната уметност во која цртежот се умножува со отисок на графичка хартија

ГРАФИТ- јаглен во облик на стапчиња, со различна мекост, се користи за пишување и цртање

ДВОДИМЕНЗИОНАЛНО ПРЕТСТАВУВАЊЕ-претставување на предмети во две димензии – сликарство

ДИЗАЈН – гранка на применетата уметност, која опфаќа обликување на предметите и формирање на нивен визуелен идентитет

ДРАПЕРИЈА- платно кое се користи во поставките за мртва природа како позадина

ДРВОРЕЗ-графичка техника на висок печат

ЕНКАУСТИКА-техника на сликање со помош на загревање на восок и боја на даска, сид или платно

ИКОНА-слика на даска или платно каширано на даска, на кое се прикажани ликови од христијанската религија

ИКОНОГРАФ- иконописец, сликар на икони

ИЛУЗИЈА-измама на сетилата поради поинакво примање на впечатоци од реалноста

ИЛУСТРАЦИЈА- цртеж или слика врзана за содржина на текст

ЈАГЛЕН-јагленисано стапче од врба или липа кое служи за цртање

КАЗЕИН-протеин од млекото кој се користи како средство за врзување во сликарството, а се добива со мешање на вар и младо сирење

КАРТОН-подготвителен цртеж за големи површини, кој се подготвува во реален размер за фрески, мозаици, таписерии

КАШИРАЊЕ-лепење на платно, хартија или кожа на тврда подлога

КЕРАМИКА-општо име за сите предмети изработени од печена глина

КИЧ- дело без уметничка вредност, поим за невкус

КОЛАЖ-сликарска техника на лепење на хартија, платно и сл. на соодветна подлога

КОЛЕКЦИЈА – збир на уметнички предмети со материјална вредност

КОЛОРИТ-однос на бои во уметничкото дело, обоеност на дело

КОМПЛЕМЕНТАРЕН-бои кои меѓусебно се надополнуваат, бои кои во кругот на бои се наоѓаат една спроти друга

КОМПОЗИЦИЈА-структура на ликовно дело

КОМПОНИРАЊЕ-внесување на композиција, складност во ликовното дело

КОНТУРА-крајна линија

КОПАНИЧАРСТВО (ДРВОРЕЗ)- применета уметност на изработка на предмети и резби од дрво.

КРЕДА-природен или вештачки материјал со црна или црвена боја кој служи за цртање на хартија

ЛАВИРАН ТУШ- туш разреден со вода

ЛАВИРАН ЦРТЕЖ- цртеж кој настанува со дополнителна обработка на цртежот изработен во туш-техника со лавиран туш или бајц со вода

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ-гранка на уметноста која се изразува со видливи, ликовни средства

МАСЛЕНИ БОИ-бои со средство за врзување кое се суши (најчесто ленено масло)

МИНИЈАТУРА-уметнички предмет со мали димензии

МОБИЛ- подвижно просторно тело, кое се движи со струење на воздухот или со некоја друга енергија

МОДЕЛ-лице или предмет според кој уметникот создава ликовно дело

МОЗАИК-сликарска техника која користи мали коцки од камен или друг материјал, кои се поставуваат на подлога од малтер

МОТИВ-двигател на креација на уметничко дело

МРТВА ПРИРОДА-мотив во ликовни дела кој прикажува неживи или неподвижни предмети

МУЗЕЈ-установа во која се собираат, проучуваат, конзервираат, чуваат и изложуваат дела од научна, уметничка и историска вредност

ОРИГИНАЛ-прво дело, изворно дело

ОРНАМЕНТ-украш, шара на сликани, цртани, резбани дела

ОСНОВНИ БОИ-бои кои не можат да се добијат со мешање на други бои, примарни бои

ПАЛЕТА-плоча на која се мешаат бои за сликање

ПАПИРУС-првобитна подлога за пишување, изработена од растението папирус

ПАСТЕЛ-сликарска техника (Сув пастел-меки креди во боја, добиени со мешање на пигмент, гумирабика и вода. Се чуваат со фиксирање)

ПИГМЕНТ-ситно мелен прав во боја на кој мора да му се додаде средство за врзување за да се врзе за подлогата

ПЛАКАТ-графички умножено ликовно решение со поголеми димензии

ПЛАТНО-подлога за сликање

ПОИНТИЛИЗАМ-правец во сликарството, оптичко мешање на бои

ПОРТРЕТ-слика или скулптура на некоја личност

ПОСТАМЕНТ-подлога за скулптура

ПРЕПАРАТУРА-подлога за иметничко дело (од платно, дрво, хартија, на сид и сл.)

ПРОПОРЦИЈА-однос на големини, однос на едно дело (објект) кон друго

ПРОТОТИП-примерок кој е подложен на понатамошно усовршување

РЕЛЈЕФ-вајарско дело со тродимензионално изразување на површина

РЕПРОДУКЦИЈА-умножена копија на уметничко дело

РЕФЛЕКСИЈА-одбивање, одраз

РИТАМ-определен распоред на елементи кои се повторуваат во просторот (времето)

РОЗЕТА-орнамент во облик на круг, добиен со стилизација на цвет

СИМЕТРИЈА-усогласеност на делови, кога едната страна е еднаква на другата страна на делото

СКИЦА-цртеж, замисла која претходи на содавањето на уметничко дело

СЛИКА-ликовно дело изразено со помош на боја, линија, платно, камен, дрвена плоча, стакло, метал, хартија.

СТАТУА-вајарско дело на човек или животново природна големина (или поголема)

СТИЛИЗАЦИЈА-поедноставување на формите, преку исфрлање на детали

СТИЛ-уникатен ликовен израз на уметникот

СТУДИЈА- подготовка, проучување при изработка на уметничко дело

ТЕКСТУРА-ткаење, квалитет на површина

ТЕРАКОТА-предмет од печена глина

ТЕХНИКА-вештина, начин на работа, умешност

ТОН (ВАЛЕР) –однос на светло и сенка

ТОН-својство, степен и нијанса на бојата

ТРОДИМЕНЗИОНАЛНО-изразување во три димензии-должина, височина, ширина

ТУТКАЛ-средство за врзување кое се добива со преработка на коски и кожа на животни

УНИКАТ-уметничко дело во еден примерок

ФИГУРА-уметничко дело кое прикажува цело тело

ФИГУРИНА- фигура со мали димензии, вајарско дело, полна пластика

ФИКСИР- средство за фиксирање (кое спречува отпаѓање на честички од цртежите со јаглен, пастел и сл.)

ФОРМА-облик

ФРИЗ- тесна, долга површина украсена со орнаменти во релјеф, мозаик или боја

ХАРМОНИЈА-складност

ШПАТУЛА- широка и плосната лопатка која служи за мешање на сликарски бои

ШТАФЕЛАЈ-постамент на кој се поставува платно или табла за цртање

5. ЛИТЕРАТУРА

Anning, A., Ring, K. (2004). *Making sense of children's drawings*. Berkshire, England: Open University press.

Babić, A. (1990). Likovna kultura sa metodikom. Osijek: Pedagoški fakultet.

Bačić, M., Mirenić – Bačić, J. (1994). Uvod u likovno mišljenje. Zagreb: Školska knjiga

Barnes, E. (1891). The art of little children. *Pedagogical seminary*, 3, p. 302-147

Barnes, E. (1893). A study of children's drawings. *Pedagogical seminary*, 2, p. 451-463

Beisil, H. (1978). Djeca crtaju. Zagreb: Umjetnost i djete, p. 3-26.

Belamarić, D. (1986). Dijete i oblik, Zagreb: Školska knjiga.

Богдановић, К. (1995). Свет о облику, Нови Сад: Прометеј.

Богдановић, К., Бурић, Б. (1977). Теорија форме. Завод за издавање уџбеника.

Brittain, W. L. (1979). Creativity art and the young child. London: Mc Millan.

Budulić, V. (1982). Umjetnički i dječji crtež. Zagreb: Školska knjiga.

Butina, M. (1981). Vizuelni govor i verbalni govor kao osnova likovnog govora. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Butina, M. (1982). Elementi likovne prakse. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Cole, N. R. (1942). The Arts in the Classroom. New York: The John Day Company.

Cox, M. (1989). Children drawings, In D. Hargreaves (Ed) Children and the arts (p. 43-57) Bristol, PA: Taylor & Francis.

Cox, M. (1992). *Children's Drawings*. London: Penguin Group.

Cox, M. V., Parkin, C. (1986). Young children's human figure drawing: cross-sectional and longitudinal studies. *Educational Psychology*, 6, p. 353-368.

Damjanov, J. (1991). Vizualni jezik i likovna umjetnost. Zagreb: Školska knjiga.

Damjanov, J. (1992), Likovna umjetnost I i II. Zagreb: Školska knjiga.

Di Leo, J.H. (1970). *Young children and their drawings*. New York: Brunner/Mazel. Inc.

Enciklopedija likovnih umjetnosti. (1959-1966), Zagreb: Leksikografski zavod.
Fresl, I. (1986). Slikarska tehnologija. Zagreb: Orbis.

Grgurić, N. (1986). Likovno stvaralaštvo kao estetsko-odgojni sadržaj. Zagreb: Institut za pedagoška istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Grgurić, N. (1985). Začeci likovne pismenosti. in *Likovna kultura*, p. 91-102, Zagreb: Zavod za prosvjetno-pedagošku službu RH.

Grgurić, N. – Jakubin, M. (1996). Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje, Zagreb: Educa.

Jakubin, M. (1996). Likovni jezik I likovne tehnike. Zagreb: Educa.

Jamenson, K. (1971). Primary school art. New York: Van Nostrand Reinhold Company.

Jung, K. G. (1973). Čovjek I njegovi simboli. Zagreb: Mladost.

Mayers, H. (1975). 150 likovnih tehnika. Sarajevo: Svijetlost.

Милинковић, З. (1987). Ликовна култура за VII и VIII разред основне школе. Београд: Завод за издавање уџбеника.

Ордев, Д. (2003). Материјали и техники во наставата по ликовно. Скопје: Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“.

Ордев, Д. (2002). Основи на наставата по ликовно. Скопје: Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“.

Пејовић, Д. (1972). Нова филозофија уметности. Загреб: Народни завод.

Peić, M. (1971). Pristup likovnom djelu. Zagreb: Školska knjiga.

Rosandić, D. (1985). Povezivanje umjetnosti u jezično-umjetničkom području, in *Likovna kultura*, p..24-31. Zagreb: Zavod za prosvjetno-pedagošku službu RH.

Tanya, E. R. (1989). Likovna kultura u razrednoj nastavi. Zagreb: Školska knjiga.

Васић, П. (1982). Увод у ликовну уметност. Београд: Универзитет уметности.

НИКОЛА СМИЛКОВ Е РОДЕН ВО ШТИП. ДИПЛОМИРА НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ЛИКОВНИ УМЕТНОСТИ ВО СКОПЈЕ, КАДЕ И МАГИСТРИРА ВО ОБЛАСТА НА ВАЈАРСТВОТО. ДОКТОРИРА НА ПЕДАГОШКИОТ ФАКУЛТЕТ ПРИ УНИВЕРЗИТЕТОТ „СВ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ ВО БИТОЛА, ВО ОБЛАСТА МЕТОДИКА. ЧЛЕН Е НА ДРУШТВОТО НА ЛИКОВНИ УМЕТНИЦИ НА МАКЕДОНИЈА И НА ПОВЕЌЕ МЕЃУНАРОДНИ АСОЦИЈАЦИИ НА ЛИКОВНИ УМЕТНИЦИ. ИМА РЕАЛИЗИРАНО ПОВЕЌЕ САМОСТОЈНИ И ГРУПНИ ИЗЛОЖБИ ВО ЗЕМЈАТА И СТРАНСТВО. ДОБИТНИК Е НА ПОВЕЌЕ НАГРАДИ И ПРИЗНАНИЈА, ОД КОИ СЕ ИЗДВОЈУВА НАГРАДАТА „ДИМО ТОДОРОВСКИ“ ЗА СКУЛПТУРА. АВТОР Е НА ПОВЕЌЕ МОНУМЕНТАЛНИ СКУЛПТУРИ, КОИ СЕ ПОСТАВЕНИ ВО ПОСТОЈАНА ПОСТАВКА ВО ЗЕМЈАТА И СТРАНСТВО.

СВОЈОТ НАУЧЕН ИНТЕРЕС ГО НАСОЧУВА КОН ИСТРАЖУВАЊЕ НА ТРОДИМЕНЗИОНАЛНОТО ПРЕТСТАВУВАЊЕ КАЈ ДЕЦАТА ОД ПРЕДУЧИЛИШНА И УЧИЛИШНА ВОЗРАСТ. РАБОТИ КАКО ПРОФЕСОР НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ И НА ЛИКОВНАТА АКАДЕМИЈА ПРИ УНИВЕРЗИТЕТОТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ ВО ШТИП.

